

جمهوری اسلامی ایران
Islamic Republic of Iran
سازمان ملی استاندارد ایران

Iranian National Standardization Organization

استاندارد ملی ایران

۲۰۲۰۷

چاپ اول

۱۳۹۴

INSO
20207
1st.Edition
2016

صنایع دستی - حصیربافی بلوچستان -
آیین کار

Handicrafts- Balouchestan mat
weaving- Code of practice

ICS: 97.195

سازمان ملی استاندارد ایران

تهران، ضلع جنوب غربی میدان ونک، خیابان ولیعصر، پلاک ۱۲۹۴

صندوق پستی: ۶۱۳۹-۱۴۱۵۵ تهران-ایران

تلفن: ۵-۸۸۸۷۹۴۶۱

دورنگار: ۸۸۸۸۷۰۸۰ و ۸۸۸۸۷۱۰۳

کرج - شهر صنعتی، میدان استاندارد

صندوق پستی: ۱۶۳-۳۱۵۸۵ کرج - ایران

تلفن: ۸- (۰۲۶)۳۲۸۰۶۰۳۱

دورنگار: (۰۲۶)۳۲۸۰۸۱۱۴

رایانامه: standard@isiri.org.ir

وبگاه: <http://www.isiri.org>

Iranian National Standardization Organization (INSO)

No.1294 Valiasr Ave., South western corner of Vanak Sq., Tehran, Iran

P. O. Box: 14155-6139, Tehran, Iran

Tel: + 98 (21) 88879461-5

Fax: + 98 (21) 88887080, 88887103

Standard Square, Karaj, Iran

P.O. Box: 31585-163, Karaj, Iran

Tel: + 98 (26) 32806031-8

Fax: + 98 (26) 32808114

Email: standard@isiri.org.ir

Website: <http://www.isiri.org>

به نام خدا

آشنایی با سازمان ملی استاندارد ایران

سازمان ملی استاندارد ایران به موجب بندیک ماده ۳ قانون اصلاح قوانین ومقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مصوب بهمن ماه ۱۳۷۱ تنها مرجع رسمی کشور است که وظیفه تعیین، تدوین و نشر استانداردهای ملی (رسمی) ایران رابه عهده دارد.

تدوین استاندارد در حوزه‌های مختلف در کمیسیون‌های فنی مرکب از کارشناسان سازمان، صاحب‌نظران مراکز و مؤسسات علمی، پژوهشی، تولیدی و اقتصادی آگاه و مرتبط انجام می‌شود و کوششی همگام با مصالح ملی و با توجه به شرایط تولیدی، فناوری و تجاری است که از مشارکت آگاهانه و منصفانه صاحبان حق و نفع، شامل تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، صادرکنندگان و واردکنندگان، مراکز علمی و تخصصی، نهادها، سازمان‌های دولتی و غیردولتی حاصل می‌شود. پیش‌نویس استانداردهای ملی ایران برای نظرخواهی به مراجع ذی‌نفع و اعضای کمیسیون‌های مربوط ارسال می‌شود و پس از دریافت نظرها و پیشنهادهای در کمیته ملی مرتبط با آن رشته طرح و در صورت تصویب، به عنوان استاندارد ملی (رسمی) ایران چاپ و منتشر می‌شود.

پیش‌نویس استانداردهای کمیته مؤسسات و سازمان‌های علاقه‌مند و ذی‌صلاح نیز با رعایت ضوابط تعیین شده تهیه می‌کنند در کمیته ملی طرح، بررسی و در صورت تصویب، به عنوان استاندارد ملی ایران چاپ و منتشر می‌شود. بدین ترتیب، استانداردهای ملی تلقی می‌شود که بر اساس مقررات استاندارد ملی ایران شماره ۵ تدوین و در کمیته ملی استاندارد مربوط که در سازمان ملی استاندارد ایران تشکیل می‌شود به تصویب رسیده باشد.

سازمان ملی استاندارد ایران از اعضای اصلی سازمان بین‌المللی استاندارد (ISO)^۱، کمیسیون بین‌المللی الکتروتکنیک (IEC)^۲ و سازمان بین‌المللی اندازه‌شناسی قانونی (OIML)^۳ است و به عنوان تنها رابط^۴ کمیسیون کدکس غذایی (CAC)^۵ در کشور فعالیت می‌کند. در تدوین استانداردهای ملی ایران ضمن توجه به شرایط کلی و نیازمندی‌های خاص کشور، از آخرین پیشرفت‌های علمی، فنی و صنعتی جهان و استانداردهای بین‌المللی بهره‌گیری می‌شود.

سازمان ملی استاندارد ایران می‌تواند با رعایت موازین پیش‌بینی شده در قانون، برای حمایت از مصرف‌کنندگان، حفظ سلامت و ایمنی فردی و عمومی، حصول اطمینان از کیفیت محصولات و ملاحظات زیست‌محیطی و اقتصادی، اجرای بعضی از استانداردهای ملی ایران را برای محصولات تولیدی داخل کشور و/یا اقلام وارداتی، با تصویب شورای عالی استاندارد، اجباری‌کند. سازمان می‌تواند به منظور حفظ بازارهای بین‌المللی برای محصولات کشور، اجرای استاندارد کالاهای صادراتی و درجه‌بندی آن را اجباری‌کند. همچنین برای اطمینان بخشیدن به استفاده‌کنندگان از خدمات سازمان‌ها و مؤسسات فعال در زمینه مشاوره، آموزش، بازرسی، ممیزی و صدور گواهی‌سیستم‌های مدیریت کیفیت و مدیریت زیست‌محیطی، آزمایشگاه‌ها و مراکز واسنجی (کالیبراسیون) وسایل سنجش، سازمان ملی استاندارد این‌گونه سازمان‌ها و مؤسسات را بر اساس ضوابط نظام تأیید صلاحیت ایران ارزیابی می‌کند و در صورت احراز شرایط لازم، گواهی‌نامه تأیید صلاحیت به آن‌ها اعطا و بر عملکرد آن‌ها نظارت میکند. ترویج دستگاه بین‌المللی‌کالاهای، واسنجی وسایل سنجش، تعیین عیار فلزات گرانبها و انجام تحقیقات کاربردی برای ارتقای سطح استانداردهای ملی ایران از دیگر وظایف این سازمان است.

1- International Organization for Standardization

2- International Electrotechnical Commission

3- International Organization for Legal Metrology (Organisation Internationale de Metrologie Legals)

4-Contact point

5- Codex Alimentarius Commission

کمیسیون فنی تدوین استاندارد

«صنایع دستی - حصیربافی بلوچستان - آیین کار»

رئیس:

نرماشیری، ابوبکر
(فوق لیسانس پژوهش هنر)

معاون اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی
و گردشگری استان سیستان و بلوچستان

دبیر:

اکاتی، مهدی
(فوق لیسانس پژوهش هنر)

کارشناس اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی
و گردشگری استان سیستان و بلوچستان

اعضاء: (اسامی به ترتیب حروف الفباء)

امامی فر، سمیه
(فوق لیسانس مدیریت آموزش)

کارشناس اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی
و گردشگری استان سیستان و بلوچستان

ایمانیان، حسین
(فوق لیسانس پژوهش هنر)

کارشناس اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و
گردشگری استان سیستان و بلوچستان

بلوچی، عبدالله
کارشناس صنایع دستی

استاد کار حصیربافی بلوچستان

دهواری، امان الله
(دیپلم)

استاد کار حصیربافی بلوچستان

رئیس قصرقندی، محمد
(دیپلم)

استاد کار حصیربافی بلوچستان

شهرکی، احمدعلی
(لیسانس میکروبیولوژی)

معاون اداره کل استاندارد استان سیستان و
بلوچستان

عاقلی، اسماعیل
(فوق لیسانس IT)

مدیرکل اداره کل استاندارد استان سیستان و
بلوچستان

عیسی زهی، محمدبهرروز
(فوق لیسانس پژوهش هنر)

کارشناس اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و
گردشگری استان سیستان و بلوچستان

فروغی نیا، مریم
(فوق لیسانس صنایع دستی)

عضو هیات علمی دانشگاه سیستان و بلوچستان -
دانشکده هنر و معماری

مدیرکل اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و
گردشگری استان سیستان و بلوچستان

مشتاق گوهری، کامبیز
(دکترای معماری)

کارشناس اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و
گردشگری استان سیستان و بلوچستان

مقدم، بهناز
(فوق لیسانس مردم شناسی)

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
ج	آشنایی با سازمان ملی استاندارد
د	کمیسیون فنی تدوین استاندارد
و	مقدمه
ه	پیش گفتار
۱	۱ هدف دامنه کاربرد
۱	۲ مراجع الزامی
۱	۳ اصطلاحات و تعاریف
۲	۴ ابزار و لوازم مورد نیاز
۲	۵ مواد اولیه
۳	۶ آیین کار حصیر بافی سیستان
۳	۱-۶ آماده سازی مواد اولیه
۳	۲-۶ نحوه بافت محصولات
۴	۱-۲-۶ روپک
۵	۲-۲-۶ پروند
۵	۳-۲-۶ چیلک
۶	۴-۲-۶ سواس
۷	۵-۲-۶ سُمان
۸	۶-۲-۶ کتور
۸	۷-۲-۶ گورگیج
۹	۸-۲-۶ سَفَت
۱۰	۹-۲-۶ مُصلی
۱۱	۱۰-۲-۶ کتِل
۱۱	۱۱-۲-۶ گوادپِچِن
۱۲	۱۲-۲-۶ تِچک
۱۲	۱۳-۲-۶ تَت
۱۲	۱۴-۲-۶ کِپات
۱۳	۱۵-۲-۶ شاهیم
۱۳	۱۶-۲-۶ کِچ
۱۴	۱۷-۲-۶ پَرَدگ

۱۴	تگرد ۱۸-۲-۶
۱۵	کَره ^۱ ۱۹-۲-۶
۱۵	رُک ۲۰-۲-۶
۱۵	کلاه دوره ای ۲۱-۲-۶
۱۶	۷ الزامات کلی در فضای کارگاه

پیش‌گفتار

استاندارد «صنایع دستی - حصیربافی بلوچستان - آیین کار» که پیش‌نویس آن در کمیسیون‌های مربوط تهیه و تدوین شده و در دویست و شصتمین اجلاس کمیته ملی استاندارد خدمات مورخ ۱۳۹۴/۱۱/۲۱ مورد تصویب قرار گرفته است، اینک به استناد بند یک ماده ۳ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب بهمن ماه ۱۳۷۱، به عنوان استاندارد ملی ایران منتشر می‌شود.

برای حفظ همگامی و هماهنگی با تحولات و پیشرفت‌های ملی و جهانی در زمینه صنایع، علوم و خدمات استانداردهای ملی ایران در مواقع لزوم تجدیدنظر خواهد شد و هر پیشنهادی که برای اصلاح یا تکمیل این استانداردها ارائه شود، هنگام تجدیدنظر در کمیسیون فنی مربوط مورد توجه قرار خواهد گرفت. بنابراین، باید همواره از آخرین تجدیدنظر استانداردهای ملی استفاده کرد.

منابع و مآخذی که برای تهیه این استاندارد مورد استفاده قرار گرفته به شرح زیر است:

- ۱- تحقیقات و تجربیات میدانی.
- ۲- امامی‌فر، سمیه، پرونده ثبت ملی حصیربافی بلوچستان در فهرست میراث ناملموس کشور، اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان سیستان و بلوچستان
- ۳- کرباسچی، مسعودوهمکاران، بررسی امکانات توسعه صنایع دستی در استان سیستان و بلوچستان، (پایان نامه دوره کارشناسی) سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳.
- ۴- مهربانی، احمدوهمکاران، صنایع دستی گیاهی سیستان و بلوچستان، انتشارات تفتان.

♦ مقدمه

حصیربافی یا بافت بوریا بی‌گمان یکی از قدیمی‌ترین صنایع دستی و شاید کهن‌ترین آنها باشد. نمونه‌های بدست آمده در بین النهرین و آفریقا گواه آن است که حصیربافی و سبدبافی الهام‌بخش هنر نساجی، سفالگری و کوزه‌گری نیز بوده است. برخی از محققان معتقداند که نخستین زیراندازهای بشری از نی و گیاهانی که در باتلاق‌های سفلی بین النهرین روئیده، تهیه شده و بهم انداختن ساق گیاهان و در آوردن بافته‌ای «حصیر» مانند اولین قدم در دستیابی انسان به شیوه‌های تولید قالی بوده است از این‌رو با قاطعیت می‌توان اظهار کرد که نخستین زیراندازهای تهیه شده توسط انسان بافته‌های حصیری بوده و اولین سرپناه‌ها پس از رسیدگی در غارها و غارنشینی به کمک حصیر و نی پدید آمده است. هر کجا که دسترسی به برگ درخت خرما، ساقه گندم، نی و ترکه امکان پذیر باشد، می‌توان نشانه‌هایی از حصیربافی و سبدبافی را یافت. در زبان محلی منطقه بلوچستان به حصیربافی «تگرد»^۱ می‌گویند هنر حصیربافی در بلوچستان با زندگی مردم در آمیخته و جایگاهی اساسی و نقشی ویژه در زندگی روزمره مردم به عهده دارد. «تگرد» از برگ درخت خرما و وحشی به نام «داز»^۲ تولید می‌شود و شامل محصولات متنوع و کاربردی زیادی است. حصیربافی بیشتر از آنکه نیاز به ابزار کار فراوان داشته باشد نیازمند ذوق و سلیقه بافنده است تا با ذوق و سلیقه خود محصولی جهت رفع نیازهایش تولید نموده و زیبایی بخش پیرامونش باشد.

شکل ۰- نمونه حصیربافی بلوچستان

- 1- Tagard
- 2- Daz

صنایع دستی - حصیربافی بلوچستان - آیین کار

۱ هدف و دامنه کاربرد

هدف از تدوین این استاندارد، ارائه آیین کار حصیربافی بلوچستان است. این استاندارد برای محصولات حصیربافی بلوچستان کاربرد دارد.

۲ مراجع الزامی

مدارک الزامی زیر حاوی مقرراتی است که در متن این استاندارد ملی ایران به آنها ارجاع داده شده است. بدین ترتیب آن مقررات جزئی از این استاندارد ملی ایران محسوب می‌شود. در صورتی که به مدرکی با ذکر تاریخ انتشار ارجاع داده شده باشد، اصلاحیه‌ها و تجدیدنظرهای بعدی آن مورد نظر این استاندارد ملی ایران نیست. در مورد مدارکی که بدون ذکر تاریخ انتشار به آنها ارجاع داده شده است همواره آخرین تجدید نظر و اصلاحیه‌های بعدی آنها مورد نظر است. استفاده از مرجع زیر برای این استاندارد الزامی است:

۱-۲ استاندارد ملی ایران شماره ۱۷۹۳۱، صنایع دستی - حصیربافی بلوچستان - ویژگی‌ها.

۳ اصطلاحات و تعاریف

در این استاندارد، اصطلاحات و تعاریف زیر به کار می‌رود:

۱-۳

صنایع دستی

صنایع دستی به آن دسته از صنایعی گفته می‌شود که تمام یا قسمتی از مراحل ساخت فرآورده‌های آن با دست انجام گرفته و در چهارچوب فرهنگ و بینش‌های فلسفی و ذوق و هنر انسان‌های هر منطقه ساخته می‌شود.

۲-۳

حصیر بافی

بافت محصولات از برخی الیاف سلولزی به کمک دست و ابزارهای ساده‌ی دستی که طی آن محصولات مختلفی نظیر زیرانداز، انواع سبد و مانند آن تولید می‌شود. حصیر منشا گیاهی دارد و مواد مورد استفاده می‌تواند هر قسمتی از گیاه باشد.

حصیربافی بلوچستان

مجموعه محصولات ساخته شده از برگ درخت خرما و وحشی که کلیه عملیات تولید آن به وسیله دست و به واسطه ذوق و سلیقه هنرمند تولید می‌گردد. این هنر صنعت، سنتی، اصیل و ریشه دار از صنایع دستی استان سیستان و بلوچستان است و از آن جهت تولید وسایل زندگی استفاده می‌شود و همانند سایر محصولات صنایع دستی جنبه کاربردی و تزئینی دارد.

۴ ابزار و لوازم مورد نیاز برای حصیربافی بلوچستان**۱-۴ داس**

جهت قطع ساقه گیاه از درخت خرما و وحشی استفاده می‌شود.

۲-۴ سوزن بزرگ**جوالدوز**

از آن جهت دوختن دو نوار حصیربافی شده به هم و متصل کردن نوارها استفاده می‌شود.

۳-۴ سوزن

جهت نصف کردن قطر برگ درخت خرما و وحشی و دوخت نخ های اطراف محصول تولیدی جهت تزئین آن از سوزن های معمولی استفاده می‌شود.

۴-۴ چاقو

جهت پرداخت و نرم شدن سطح برگ درخت خرما و وحشی استفاده می‌شود.

۵-۴ چکش

برای هم سطح شدن دو ردیف نوار حصیربافی در کنار هم استفاده می‌شود.

۵ مواد اولیه**۱-۵ مواد اولیه اصلی****۱-۱-۵ برگ داز**

داز یا خرما و وحشی درختچه‌ای است که دارای برگ‌های شانه‌ای، پنجه‌ای و یا بادبزنی که در طول رگبرگ‌های ثانویه دارای بریدگی می‌باشد. ساقه در برخی گونه‌ها استوانه‌ای و خیلی بلند است. درخت خرما و وحشی اغلب در مسیر رودخانه های بلوچستان دیده می‌شود و غالباً قدی افتاده

و کوتاه دارد. گیاه خرماي وحشی را به دو صورت برگ پهن و برگ نازک می توان دید که نوع برگ نازک آن برای تولیدات حصیربافی بلوچستان بیشتر کاربرد دارد. استقامت این برگ ها بسیار زیاد است و سالها دوام می آورد، برگ خرماي وحشی انعطاف پذیری زیادی دارد و می توان در ساخت وسایل ظریف از آن استفاده نمود.

۵-۱-۲ الیاف طبیعی

جهت تزئین محصولات تولیدی حصیربافی در بلوچستان از الیاف طبیعی مانند موی بز استفاده می شود.

۵-۲ مواد اولیه اختیاری

۵-۲-۱ انواع صدف

از انواع صدف جهت تزئین محصولات حصیربافی استفاده می شود.

۵-۲-۲ خرمهره

جهت تزئین محصولات حصیربافی مورد استفاده قرار می گیرد.

برای آگاهی از ویژگی های مواد اولیه به استاندارد ملی ایران شماره ۱۷۹۳۱، مراجعه شود.

۶ آیین کار حصیر بافی بلوچستان

۶-۱ آماده سازی مواد اولیه

برگ داز (درخت خرماي وحشی) زمانی که از درخت جدا می شود، کاملا تازه و انعطاف پذیر است و بنابراین برای کوبیدن و تولید سواس و یا طناب باید همان موقع مورد استفاده قرار گیرد چون پس از خشک شدن قابلیت انعطاف پذیری خود را از دست می دهد. اما برای تولید سایر محصولات ظریف تر ابتدا برگ های نخل وحشی جمع آوری شده، سپس باید در حدود دو روز بماند تا مقدار آبی که درون برگ های آن است گرفته شود و حالت ارتجاعی پیدا کند. در ضمن این دو روز برگ ها را از هم بریده و به قطعات یا برش های مختلف بنا به اندازه محصول تبدیل می نمایند. پس از انقضای مدت دو روز برگ ها در آب دو ساعت خیسانده می شود، پس از این مرحله می توان اقدام به بافت محصول نمود.

۶-۲ نحوه بافت محصولات

کلیه محصولات حصیربافی در بلوچستان بجز «کتور»^۱ با نوارهای بافته شده از برگ های درخت خرماي وحشی تولید می گردد، هر نوع محصولی که حصیرباف تولید می کند به وسیله این نوارها

تولید می‌شود، این نوارها برحسب نوع بافت و محصول پهنای آن بین شش تا دوازده سانتی‌متر است که هرچه این نوارها باریک‌تر باشد کیفیت محصول تولیدی بهتر خواهد بود.

برای تولید این نوارها پس از آماده‌سازی برگ‌های درخت خرما و وحشی آنها را به اندازه‌های مناسب کار برش داده و این کار توسط سوزن انجام می‌گیرد به این صورت که سوزن را در میان برگ‌های نخل وحشی فرو برده و تا انتها سوزن را در امتداد قطر آن کشیده، تا به اندازه‌های مورد نیاز تهیه گردد. سپس با رشته‌های تهیه شده شروع به بافت می‌شود.

آنگاه نوارهای بافته شده را به صورت مدور پیچیده تا محصول شکل گیرد. ابتدای نوار بافته شده زائده‌ای دارد با زاویه ۹۰ درجه که عمل مدورشدن کار را آسان می‌کند و آن قسمت کف کار را شکل می‌دهد، کناره‌های نوارها را که کناره هم قرار می‌گیرند به وسیله رشته‌های بسیار نازکی از برگ نخل وحشی به هم متصل نموده و محصول تولید می‌گردد. این نوارها بنا به نوع محصول متغیر است. طول یک نوار حصیربافی از ۲ متر تا ۲۰ متر می‌رسد. و یک محصول به وسیله یک نوار تولید می‌گردد. کلیه محصولات حصیربافی بلوچستان بوسیله پنج نوع بافت صورت می‌گیرد.

الف- دوکرت^۱، که بافتی است نه درشت و نه ریز به صورت نوار تولید می‌شود جهت سبدهای کوچک (کرت به تعداد رشته‌های باریک برگ داز که در عمل بافت شرکت دارند اطلاق می‌شود).

ب- سه کرت، که به صورت نوار بافته می‌شود جهت سبدهای متوسط.

پ- پنج کرت، نواری تشکیل شده از پنج کرت.

ت- هشت کرت، که به صورت نوار بافته می‌شود جهت سبدهای بزرگ.

ث- چتکان^۲، به صورت یکی زیر و یکی رو و دارای بافت بسیار ریز است و مرغوب‌ترین نوع بافت محسوب می‌شود.

در حال حاضر محصولات متنوع حصیربافی در بلوچستان تولید می‌گردد که نحوه تولید برخی از محصولات رایج به صورت اختصاصی شرح داده می‌شود.

۶-۲-۱ روپک^۳

نوعی جاروی دستی لوله‌ای شکل است که از آن جهت نظافت منازل استفاده می‌کنند. برای تولید آن از برگ‌های پهن و کلفت داز استفاده می‌شود. و برگ را پس از این که به صورت رشته‌های حدود یک سانتی‌متر درآورده شد ابتدا در یک جهت می‌گذارند و سپس مانند شکل شماره ۱، ته آنها کمی به هم بافته شده و در ادامه دور بخش دسته را با چیلک^۴ باریک می‌بندند.

1- kort
2- chetkan
3 - Roppak
4 - Chilak-Chilok

شکل ۱- روپک یا جارو بلوچی

۶-۲-۲ پروند^۱

نوعی کمر بند است که از آن جهت بالا رفتن از درخت خرما استفاده می‌شود. روش تولید این محصول به این سبک است که، ابتدا باید برگ درخت داز را رشته رشته کرد، سپس این رشته های نازک تهیه شده را باید کوبید تا کمی نرم شود. آنگاه چند رشته را با هم تابانده و بدین ترتیب چندین رشته ضخیم‌تر آماده می‌شود، در آخر باید رشته های آماده شده را به هم پیچاند تا طنابی به قطر تقریبی ۵ سانتی‌متر از آن بدست آید. برای پشت کمر نیز از همان رشته ها، سطح مستطیلی تهیه کرده و به طنابها متصل شود. (مراجعه شود به شکل شماره ۲)

شکل ۲- پروند

۶-۲-۳ چیلک یا چیلک

چیلک به طناب تهیه شده از الیاف گیاهی گفته می‌شود. برای تولید این طناب از برگ درخت خرما، باید برگ‌ها را بصورت رشته های باریک نیم سانتی‌متری درآورده، سپس آنها را به هم می‌پیچند تا رشته ای با قطر حدود نیم سانتی‌متر به دست آید، چند رشته به همین صورت تهیه

می‌شود؛ این رشته‌ها را بین دوسنگ با سطح صاف قرار داده و آنها را تا حدی که له نشود می‌کوبند، سپس هر سه رشته را به هم تابانده و از آن طنابی به قطر ۱/۵ تا ۲ سانتی‌متر تهیه می‌شود. (مراجعه شود به شکل شماره ۳)

شکل ۳- چیلک

۴-۲-۶ سَواس^۱

نوعی پاپوش یا کفش که تنها در منطقه بلوچستان ساخته شده و مورد استفاده قرار می‌گیرد. (مراجعه شود به شکل شماره ۴)

شکل ۴- سَواس

برای ساخت سَواس برگهای نخل جمع‌آوری شده را باید به صورت رشته‌های بسیار نازک درآورده و کمی آن را کوباند تا نرم شود، به این رشته‌ها جَتک^۲ گفته می‌شود. جتک آماده شده به مدت ۲۴ ساعت داخل آب قرار گیرد. برای ساخت کف سَواس باید ابتدا یک چیلک یک و نیم متری را به صورت چهار تا به طول ۳۰ سانتی‌متر روی میز یا زمین قرار داده سپس با جتک آنها را به هم

1- Savâs
2- Jatck

بافته و پس از بافت کامل اسکلت کفی یک سر چیلک که آزاد است را باید محکم کشید تا بافت فشرده و محکم شود. بدین صورت کفی تهیه می‌شود. (مراجعه شود به شکل شماره ۵)

شکل ۵- ساخت کف سواس

پس از ساخت کفی، دو گیره جهت شست پا آماده می‌شود، جنس این گیره‌ها نیز از برگ درخت خرما می‌باشد. البته در حال حاضر برای زیبایی بیشتر از الیاف نخ‌ریخته بافته شده نیز استفاده می‌شود. (مراجعه شود به شکل شماره ۶)

شکل ۶- استفاده از الیاف نخ‌ریخته بجای بند حصیری

۶-۲-۵ سُمَان^۱

نوعی زیر انداز حصیری است. که برای پشت‌بام‌های حصیری نیز کاربرد دارد.

برای تولید این محصول برگ‌های درخت خرما را به روشی که در بند ۶-۱ شرح داده شد آماده می‌کنند. سپس به روش هشت کرت شروع به بافت می‌کنند تا اینکه عرض کار به حدود چهل سانتی‌متر برسد، پس از آماده شدن چندین تکه بدین طریق، بدلخواه تعدادی از آن را به وسیله برگ‌های داز به هم وصل می‌کنند.

۶-۲-۶ کتور یا کتیر^۱

برای تولید کتور برگ‌های داز را به صورت رشته‌های پنج میلی‌متری درآورده و کف آن را بصورت دایره‌ای به قطر ۱۰ الی ۱۵ سانتی‌متر می‌بافند، سپس آن را بصورت استوانه‌ای به قطر ۲۵ الی ۳۰ سانتی‌متر بالا می‌آورند و به همین سبک درپوشی برای آن تهیه می‌کنند. (مراجعه شود به شکل شماره ۷)

یادآوری - ابعاد ذکر شده برای کتور ابعاد استاندارد و معمول این محصول می‌باشد، و به دلخواه می‌توان ابعاد آن را کم یا زیاد کرد.

شکل ۷- کتور

۶-۲-۷ گورگیج^۲

از این محصول برای نگهداری خرما و سایر مواد غذایی استفاده می‌شود. برای تولید آن ابتدا، برگ‌های نخل را به رشته‌های نیم تا یک سانتی‌متری تبدیل کرده و پس از مرطوب کردن الیاف،

1 - Katur – Kattir

2 - Goorgij

بافت به صورت دایره‌ای به قطر حدود ۷۵ سانتی‌متر از مرکز به سمت لبه‌ها آغاز می‌شود و هر چه بافت از بالا به پایین می‌رود، قطر دهانه کمتر می‌شود، زمانی که ارتفاع بافت به چهل سانتی‌متر می‌رسد، قطر دهانه هم حدود چهل سانتی‌متر می‌رسد. (مراجعه شود به شکل شماره ۸) پس از آن درپوشی از همین جنس هم برای محصول تهیه می‌شود. و آنگاه دو دسته از چیلک باریک به آن متصل می‌کنند.

شکل ۸- گورگیج

۸-۲-۶ سَفَت^۱

وسیله‌ای برای جایجایی انواع بار است. روش تولید این محصول همانند روش تولید گورگیج است، اما این محصول از گورگیج بزرگتر و ریزبافت‌تر است و قطر دهانه آن از کف بیشتر است.

۹-۲-۶ مُصَلی^۲

جانماز در گویش محلی بلوچستان مصلی نام دارد.

طریقه بافت مصلی یا جانماز نیز مانند بافت سایر زیراندازها می‌باشد و باید این دست بافته را به طول حدوداً ۱/۲۰ سانتی‌متر و عرض ۹۰ سانتی‌متر، ریزباف و فاقد هر گونه طرحی بافت. (مراجعه شود به شکل شماره ۹)

1 - Safat
2 - Mosalâ

شکل ۹- مصلی

۱۰-۲-۶ کتیل یا گچو^۱

نوعی خورجین گیاهی است که برای حمل بار از آن استفاده می شود. برای تولید این محصول ابتدا به روشی که در بند ۶-۲ شرح داده شد، دو سبد به شکل مستطیل در ابعاد ۴۰×۶۰ و ارتفاع حدود ۵۰ سانتی متر بافته می شود. آنگاه دو عدد سبد تهیه شده با چیلک به هم وصل می گردد.

۱۱-۲-۶ گوادپچن یا گوارگچن^۲

گوادپچن نامی است که در گویش بلوچی به بادبزنهای دستی حصیری گفته می شود. (مراجعه شود به شکل شماره ۱۰ و ۱۱)
برای تهیه بادبزن باید برگها را به صورت رشته‌های چهار سانتی متری با عرض نیم سانتی متر برش داده و سپس مانند زیرانداز، بصورت یک لایه مسطح بافته شود، در حدود ۱۰ الی ۱۵ سانتی متر از آن را به عنوان دسته می گذارند. همچنین می توان بدون اینکه برگ را از شاخ جدا کرد، بخشی از شاخه را با برگ، بریده آنگاه روی همان شاخه به صورتی که گفته شد کار بافت برگها انجام شود.

1 - Katel-Kacho

2 - Govâdpaçen – Gvârgeçen

شکل ۱۰- گوادِ پِچِن یا بادبزن

شکل ۱۱- تزیین گوادِ پِچِن با استفاده از الیاف یا رنگ آمیزی برگ‌ها

۱۲-۲-۶ تِچَک: ۱

شکل ظاهری تچک همانند غربال است ولی مانند غربال سوراخ ندارد. (مراجعه شود به شکل شماره ۱۲)

برای تولید این محصول برگ‌های نخل وحشی را به اندازه‌های یک سانتی‌متری برش داده و بصورت

دایره‌ای به قطر سی سانتی‌متر بافته می‌شود، سپس لبه‌های آن در حدود ده الی پانزده سانتی‌متر مانند سبد بالا آورده می‌شود.

شکل ۱۲- تچک

۶-۲-۱۳ ت^۱

توری گیاهی است که برای حمل برگ درختان و گاه از آن استفاده می‌شود. برای تولید ت^۱ از برگ نخل، چیلک (طناب) تولید شده، این چیلک‌ها قطری در حدود نیم الی یک سانتی‌متر دارند. آنگاه این رشته‌های آماده شده را به صورت تور ماهیگیری به هم گره می‌زنند، فاصله رشته‌ها از هم حدود ۵ سانتی‌متر است و ابعاد این تور، در حدود یک در دو متر است. سابقاً از این تورها علاوه بر حمل برگ و گاه به عنوان حصار زمین‌های زراعی جهت جلوگیری از ورود احشام استفاده می‌شده که امروزه به دلیل استفاده از سیم خاردار این محصول کاربرد چندانی ندارد.

۶-۲-۱۴ کپات^۲

نوعی سبد کوچک برای نگهداری خرما. (مراجعه شود به شکل شماره ۱۳) برای تولید کپات ابتدا بیست سانتی‌متر از سر برگ را جدا کرده و برگ‌ها را درحالی‌که به ساقه متصل هستند، بصورت رشته‌هایی باریک درآورده سپس به هم بافته می‌شود. بعد از این که کپات آماده شد، داخل کپات را با خرما پر و برای اینکه خرما از داخل آن بیرون نریخته و گرد و غبار نگیرد، درب کپات نیز بافته و بسته می‌شود.

1 - Tat
2 - Kapât

شکل ۱۳- کپات

۶-۲-۱۵ شاهیم^۱

ترازوی دو کفه‌ای که از آن برای توزین محصولات کشاورزی و غذایی استفاده می‌کنند. (مراجعه شود به شکل شماره ۱۴)

طریقه ساخت شاهیم مانند گورگیج است. ابتدا قطر کفه‌های ترازو در حدود سی سانتی‌متر بافته و سپس لبه‌های آن در حدود بیست سانتی‌متر به بالا بافته می‌شود، آنگاه به سه گوشه هر کفه (زاویه ۱۲۰ درجه) چیلکی متصل می‌شود. روی یک چوب به قطر حدود ۵ سانتی‌متر، سه شیار (دوطرف و وسط چوب) ایجاد می‌شود و طناب‌های کفه به شیارهای دو سر چوب وصل می‌شود سپس در شیار وسط که مرکز ثقل ترازو است یک طناب از جنس برگ خرما (چیلک) متصل می‌شود.

شکل ۱۴- شاهیم

۶-۲-۱۶ کچ^۲

کچ وسیله‌ای است که برای حمل بار از آن استفاده می‌شود.

1 - Shâhim
2 - Kach

برای ساخت کچ پس از آماده‌سازی برگ‌ها، مستطیلی به ابعاد (۱۰۰×۵۰) سانتی‌متر بافته می‌شود سپس کناره‌های مستطیل به اندازه پنجاه سانتی‌متر بافته و بالا می‌آید.

۶-۲-۱۷ پردگ^۱

پردگ یا پرده از شاخه درخت خرما تولید می‌شود و جهت جلوگیری از ورود نور آفتاب و حشرات به پنجره آویخته می‌شود.

برای تولید پردگ، ابتدا از شاخه درخت هشت تا ده قطعه به قطر حدود پنج الی شش میلی‌متری تهیه می‌شود که طول هر قطعه یک تا دو متر است. قطعات را با نخ پنبه و گاهی با سیم فلزی در کنار هم می‌بافند تا طول آن به دو تا ده متر برسد. بافت این پرده همانند بافت پرده خولک سیستان است.

۶-۲-۱۸ تگرد

زیر اندازی است که برای کف خانه‌ها استفاده می‌شود. (مراجعه شود به شکل شماره ۱۵) تگرد، ساده‌ترین نوع حصیر است که در ابعاد دلخواه برگ‌های داز به شکل ساده به صورت زیر و رو به هم بافته می‌شود و تفاوت آن با سمان در این است که تگرد یک تکه بافته می‌شود اما سمان به صورت قطعه قطعه بافته شده سپس بر حسب نیاز به هم متصل می‌شود.

شکل ۱۵- تگرد

۶-۲-۱۹ گره^۱

کره، شبیه به تورهای فلزی است و از آن جهت پوشش سقف منازل و محل نگهداری دامها استفاده می‌شود.

برای تهیه کره از دو نوع ماده اولیه استفاده می‌شود: ترکه‌های درخت گز و یا گمازگ^۲ (نوعی نی که نسبت به سایر نی‌ها ساقه توپر و کشیده‌تری دارد). برای آماده‌سازی ترکه‌های بید و یا نی‌ها، پس از جمع‌آوری، آنها را در آب خیس کرده و یا در ریگ نم‌دار دفن می‌کنند تا انعطاف پذیری بهتری داشته باشند. پس از آماده‌سازی مواد اولیه، استادکار، دراندازه دلخواه بسته به اینکه در چه محلی از آن استفاده شود شروع به بافت (همانند بافت زیرانداز) می‌کند. اگر برای سقف محل سکونت باشد، ساقه‌ها نزدیک و تقریباً به هم چسبیده بافته می‌شود. اما اگر برای سقف دامداری باشد، با فاصله بیشتر بافته می‌شود. پس از قراردادن کره روی سقف منازل، روی آن را با شاخه‌های گز یا سایر درختان می‌پوشانند و سپس کاهگل می‌زنند. برای سقف دامداری پس از قراردادن کره روی سقف، روی آن را فقط با شاخه‌ها و بوته‌ها می‌پوشانند و با چیلک محکم می‌بندند.

۶-۲-۲۰ رُک^۳

رُک، تقریباً شبیه به تور ماهیگیری است و برای حمل گاه استفاده می‌شود. برای تولید رُک طناب‌هایی باریک‌تر از چیلک به همان روش تولید چیلک تهیه می‌شود. طناب‌های تهیه شده مانند تور ماهیگیری با چشمه‌هایی به ابعاد (۱۰×۱۰) سانتی‌متر بافته می‌شود. اندازه این وسیله به نوع حیوان باربری (الاغ، شتر، اسب) که تور را حمل می‌کند بستگی دارد.

۶-۲-۲۱ کلاه دوره‌ای

کلاه حصیری لبه‌دار، یکی از محصولات رایج حصیربافی بلوچستان است. (مراجعه شود به شکل شماره ۱۶). برای بافت کلاه حصیری، ابتدا نوارهایی به عرض ۳ تا ۴ سانتی‌متر بافته، بطوریکه اول نوار یک زاویه نود درجه دارد و ۲۰ سانتی‌متر آخر آن نیز کم‌کم باریک شود تا در آخر به زیبایی در لبه خوابانده شود. سپس نوار به صورت دورانی و به شکل کاسه‌ی کلاه پیچانده و لبه‌های نوار که روی هم قرار می‌گیرند را به هم بافته، آنگاه ادامه نوار جهت ایجاد لبه کلاه به صورت مسطح به دور کاسه کلاه بافته می‌شود.

1 - Karre
2 - Gomâzak
3 - Rok

شکل ۱۶- کلاه دوره‌ای

یادآوری ۱- پهنای برگ‌های مورد استفاده در حصیربافی بنا به نوع محصول و نوع بافت انتخاب می‌شود.

یادآوری ۲- محصولات تولید شده حصیربافی بلوچستان از لحاظ ظاهری باید فاقد شکست یا شکاف باشد.

یادآوری ۳- ضخامت الیاف طبیعی مورد استفاده جهت تزئین محصولات متناسب با ابعاد محصول تولیدی مورد استفاده قرار می‌گیرد. (مراجعه شود به شکل شماره ۱۷)

شکل ۱۷- محصولات حصیری که جهت تزئین از الیاف رنگی در لابلای بافت آنها استفاده شده

هنگام بافت محصولات حصیربافی بلوچستان کشش دست بافنده باید یکسان باشد تا محصول تولیدی دارای ظرافت یکسان و عاری از شل یا جمع شدگی باشد.

۷- الزامات کلی در فضای کارگاه

الف- متناسب بودن فضای کارگاه با حجم محصولات تولیدی

فضای کارگاه باید با حجم محصولات تولیدی تناسب داشته باشد.

ب- متناسب بودن فضای کارگاه با تعداد کارکنان

ممکن است برای تسریع در بافت محصولات عریض دو نفر در کنار هم به بافت حصیر بپردازند، در نتیجه فضای کارگاه باید متناسب با تعداد افراد شاغل در آن باشد.

پ- کپسول آتش نشانی و جعبه کمک های اولیه در کارگاه

به علت بروز خطرات احتمالی در کارگاه، وجود کپسول اطفاء حریق و جعبه کمک های اولیه الزامی است.

ت- وجود دستگاه تهویه

در صورت کار در فضای بسته وجود دستگاه تهویه به منظور تهویه هوا از ملزومات کارگاه است.

ث- وجود نور کافی

وجود نور کافی در حین انجام کار در کارگاه یا فضای باز برای حفظ سلامت بافنده الزامی است.

ج- سایر

سایر الزامات تعیین شده توسط مراجع ذیصلاح در صورت وجود باید رعایت شود.